

**PREGLED UZGOJA LIPICANACA U
REPUBLICI HRVATSKOJ 2004.****M. Čačić, Mirjana Baban, J. Ljubešić, I. Čurik, M. Matasović, T. Rastija****Sažetak**

Lipicanska pasmina uzgojno je najorganiziranija pasmina konja u Republici Hrvatskoj. Na temu lipicanskog konja u sveukupnom konjogojstvu Hrvatske proveden je najveći broj znanstvenih istraživanja iz čega je proizašao veliki broj znanstvenih i stručnih radova. Posljednjih godina vrlo intenzivan razvoj zaprežnog sporta u Hrvatskoj prouzročio je velike promjene u uzgoju lipicanske pasmine. Promjene nisu uočene samo u postavljanju uzgojnih ciljeva na uzgoj kvalitetnih konja za zaprežni sport, nego također i u filozofiji uzgoja u kojoj uzgajivači više ne stavljaju najveći naglasak na kulturno-folklorno značenje lipicanske pasmine. U prethodnim godinama grla domaćeg uzgoja zbog dokazanosti kvalitete predmet su izvoza upravo u svrhu uporabe u zaprežnim sportu. Uzgoj lipicanske pasmine dijeli se na uzgoj Državne ergele lipicanaca u Đakovu i zemaljski uzgoj koji je preko udruga organiziran u krovnu nacionalnu organizaciju Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja – Đakovo. Porast broja lipicanskih konja kontinuiran je kroz godine, istovremeno događaju se i značajne promjene u strukturi uzgoja. Utvrđen je veliki nesrazmjer u omjeru spolova rasplodnih grla i zastupljenosti pojedinih rodova kobila. Uzgajivači teže čistokrvnom uzgoju i nabavci kvalitetnijih grla kojima će prije dostići postavljeni uzgojni cilj uzgoj konja za zaprežni sport. Također je zapažen značajno smanjen interes za lipicancima nepotpunog porijekla (B knjiga) unatoč vrlo često dobroj uporabnoj sposobnosti i nižoj nabavnoj cijeni.

Ključne riječi: lipicanac, organiziranost uzgoja, Hrvatska, struktura uzgoja, zaprežni sport

Mr. sci. Mato Čačić, Hrvatski stočarski centar, Pododjel za uzgoj i selekciju konja, Ilica 101, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska; prof. dr. sci. Ino Čurik, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za opće stočarstvo, Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb; doc. dr. sci. Mirjana Baban, prof. dr. sci. Tomo Rastija, Poljoprivredni fakultet Osijek, Sveučilište J. J. Strossmayera, Trg Sv. Trojstva, 31000 Osijek; prof. dr. sci. Josip Ljubešić, Martin Matasović, dipl. ing., Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja, Strossmayerova 105, 32275 Bošnjaci. E-mail: mcacic@inet.hr

Uvod

Plemenita i čvrsta tjelesna građa, otpornost, skromnost u smještaju i hranidbi, "laka" sposobnost učenja i volja za radom, osobine su kojim možemo zahvaliti dugu tradiciju uzgoja lipicanaca u Hrvatskoj. Lipicanska pasmina smatrana je pasminom budućnosti jer nije odgovarala samo Slavoniji nego i mnogim drugim krajevima Hrvatske (I l a n č i ć, 1979). Povijesni podaci i tradicija uzgoja, govore o velikoj važnosti lipicanskih konja u Slavoniji kao izvora radne snage. Slavonija je zbog velikih obradivih površina imala i najveće potrebe za radnim konjima, te se u njoj uzgoj lipicanaca (i konjogojstvo općenito) jače razvio u odnosu na ostale krajeve (Č a č i ć, 1998). Slavonci su lipicanca brzo prihvatili ne samo zbog njegovih prije spomenutih osobina koje su udovoljavale seljačkim gospodarstvima, nego i zbog duhovnog zadovoljenja. Uzgoj lipicanske pasmine u Slavoniji postao je dio tradicije, o čemu svjedoče današnje brojne folklorne manifestacije na kojim se neizbježno pojavljuju lipicanski konji. O razvijenosti i tradiciji konjogojstva u Slavoniji govore i podaci o velikom broju privatnih i državnih ergela, pastuharni i udruga koje su djelovale na tom području i svojim radom doprinijele općenito razvoju konjogojstva okolnih područja (I l a n č i ć, 1975a; 1975b). Danas u Hrvatskoj djeluje samo jedna lipicanska ergela, Državna ergela lipicanaca u Đakovu, koja je ujedno i jedna od najstarijih ergela u Europi (Č a č i ć, 2003). Do Domovinskog rata u Hrvatskoj je djelovala i lipicanska ergela u Lipiku koja je u prvim godinama agresije na Hrvatsku zločinački uništena (S t e p h e n i s u r., 1993) (foto 1).

Foto 1. - IDENTIFIKACIJA STRADALIH LIPICANACA IZ MASOVNE GROBNICE ŽIVOTINJA U FILIPOVCU POKRAJ LIPIKA, 6.VELJAČE 1992. (IZVOR STEPHEN I SUR.,1993; FOTO KARAKAŠ)

Foto 1. - IDENTIFICATION OF LIPIZZAN HORSES FROM ANIMAL MASS GRAVE YARD IN FILIPOVAC NEAR LIPIK, 6. FEBRUARY 1992. (Source STEPHEN I SUR., 1993; foto KARAKAŠ)

Članice Svjetskog udruženja uzgajivača konja lipicanske pasmine (*Lipizzan International Federation – LIF*) su sve državne lipicanske ergele Svijeta te nekoliko nacionalnih udruženja. Od godišnje skupštine LIF-a u lipnja 2005. u Piberu (Austrija) i Hrvatski savez udruga uzgajivača lipicanske pasmine konja iz Đakova (HSUL) postao je pridruženi član. Priznavanje HSUL-a uslijediti će na idućoj skupštini LIF-a nakon ispunjavanja svih potrebitih uvjeta. Skupština u 2006. održati će se u Đakovu povodom 200 godina kontinuiranog uzgoja lipicanaca u Hrvatskoj.

Poželjne karakteristike lipicanca uvjetovale su ne samo kvalitetan uzgoj pasmine u čistoj krvi, nego i veliki utjecaj lipicanaca na konjogojstvo Slavonije. Često je korišten kao meliorator drugih pasmina i domaćih konja u cilju stvaranja većeg broja konja s poželjnom uporabnom i uzgojnom vrijednosti. To je način na koji je nastala prateća populacija lipicanaca sa nepotpunim porijeklom ili B knjiga (Č a č i ć i s u r., 2005). Ingerencija nad uzgojem lipicanaca nepotpunog porijekla prepuštena je nacionalnim savezima i nije pod ingerencijom LIF-a (B a b a n i s u r., 2004). Istraživanje provedeno u razdoblju 2000.-2003. pod naslovom „Fenotipske i genetske odlike lipicanaca u zemaljskom uzgoju Republike Hrvatske“ donijelo je tipizacijom mitohondrijske DNK nove spoznaje o genetskoj strukturi lipicanaca B knjige (Č a č i ć, 2003.; Č a č i ć i s u r., 2004). Utvrđeni rezultati prezentirani su uzgojnoj komisiji i članovima skupštine LIF-a na godišnjoj skupštini 2004. u Lipici (Slovenija). Rezultati istraživanja prihvaćeni su od strane oba tijela LIF-a, čime je otpočelo i priznavanje još jednog hrvatskog lipicanskog roda *Liza-Cica-Pliva*.

Nekadašnja uloga izvora radne snage izgubljena je kroz vrijeme mehanizacije i danas informatizacije za sve pasmine konja, ne samo za lipicansku. Ponos na vlastiti uzgoj, ljubav prema konjima i tradiciji još uvijek su značajna komponenta slavonskih uzgajivača lipicanaca, ali u posljednjih desetak godina razvojem zaprežnog sporta načela i filozofija uzgoja postupno se mijenja. Interes uzgajivača za zaprežni sport svakodnevno se povećava o čemu svjedoče podaci provedenih anketa o angažiranosti uzgajivača i konja u zaprežnom sportu i drugim manifestacijama praćeni u posljednje dvije godine od strane Hrvatskog stočarskog centra (HSC, 2003; 2004). U ovom kontekstu na lipicansku pasminu koja već pripada skupini karosijera, postavljaju se novi zahtjevi. Uzgojni cilj postavljen je u pravcu uzgoja kvalitetnih konja za zaprežni sport. Upravo zaprežna natjecanja jedan su od segmenata uzgoja ove pasmine koji značajno utječe kako na popularizaciju ove pasmine tako i na poboljšanje kvalitete uzgoja zbog dobivanja preciznih podataka o uporabnoj vrijednosti pojedinih grla. Takvi podaci čine sigurnijim odluku o odabiru pojedinih grla za daljnji uzgoj, posebice pastuha. Tijekom 2003. i 2004. godine

zapažen je veći interes uzgajivača za nabavku opreme i fijakera potrebnih za profesionalna zaprežna natjecanja. Za istaknuti je da se od samog početka zaprežna natjecanja odvijaju prema međunarodnim pravilnicima FEI organizacije (B a b a n i s u r., 2004).

Foto 2. - ZAPREŽNO NATJECANJE, HIPODROM ZAGREB, SVIBANJ 2005. (FOTO ČAČIĆ)
Foto 2. - DRAIVING COMPETITION, HIPPODROME ZAGREB, MAY 2005.

Brojno stanje i organiziranost uzgoja

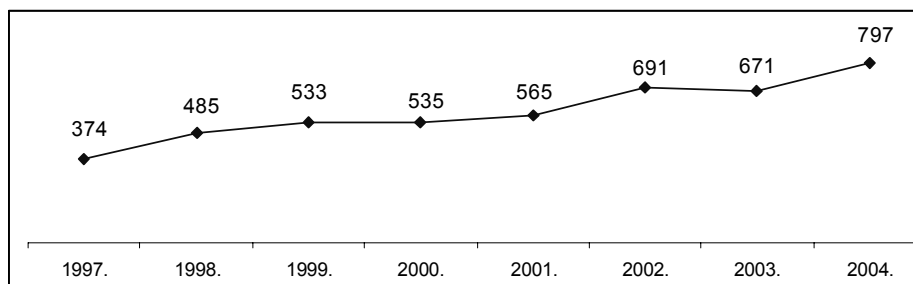
Pregledom brojnog stanja kroz godine uočava se pozitivan trend povećanja grla lipicanske pasmine (HSC, 2005) (grafikon 1). Brojno stanje lipicanaca u 2004. godini iznosi 797 grla, odnosno prema kategorijama: pastuha - 144, kobile - 254, muške omadi - 115, ženske omadi - 151, muške ždrebadi - 58 i ženske ždrebadi - 75 grla.

Iz brojnog stanja grla u kategoriji rasplodnih grla, uočava se preveliki broj pastuha u odnosu na broj kobila. Nadalje, utvrđen je veliki nesrazmjer u udjelu

pojedinih rodova kobila. U sveukupnom uzgoju u Republici Hrvatskoj najviše zastupljen je rod *Santa* (14,48%), a najmanje rod *Slovenia* (0,45%) (grafikon 2).

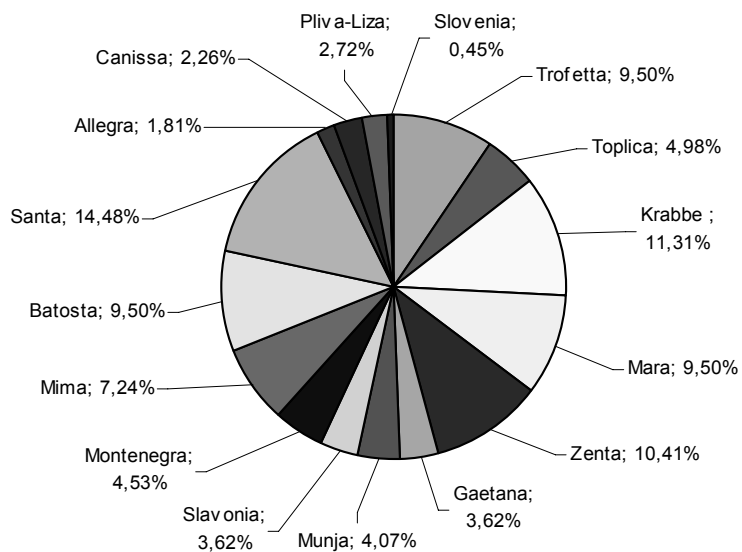
Grafikon 1. - PREGLED BROJNOG STANJA LIPICANACA U RH KROZ GODINE (HSC, 2005)

Graph 1. - REVIEW OF NUMERICAL STRENGTH OF LIPIZZAN HORSES IN REPUBLIC OF CROATIA ACCORDING TO YEAR (HSC, 2005)

Grafikon 2. - OMJER BROJNOG STANJA LIPICANSKIH KOBILA U UDUGAMA, ČLANICAMA HSUL-A I DRŽAVNOJ ERGELI LIPICANACA-ĐAKOVO PREMA RODU (HSC, 2005)

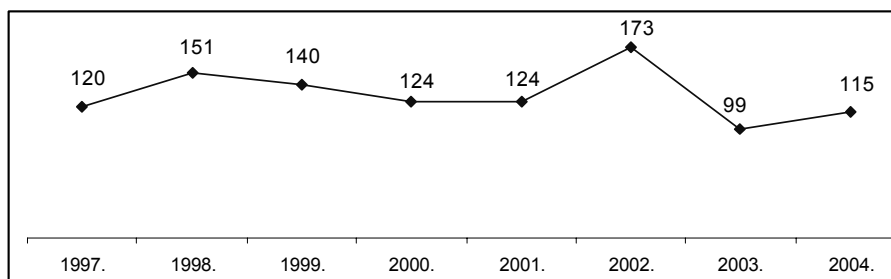
Graph 2. - REVIEW OF NUMERICAL STRENGTH OF LIPIZZAN MARES IN CFBL AND NATIONAL LIPIZZAN STUD FARM-ĐAKOVO ACCORDING TO DAM LINE (HSC, 2005)

Broj grla nepotpunog porijekla također je u porastu (grafikon 3). U 2004. ukupan broj grla B knjige svih kategorija iznosio je 115 grla, odnosno prema kategorijama: pastuha - 17, kobile - 47, muške omadi – 18, ženske omadi – 22, muške ždrebadu – 6 i ženske – 5 grla.

Grafikon 3. - PREGLED BROJNOG STANJA LIPICANACA NEPOTPUNOG PODRIJETLA (B – KNJIGA) U RH KROZ GODINE (HSC, 2005)

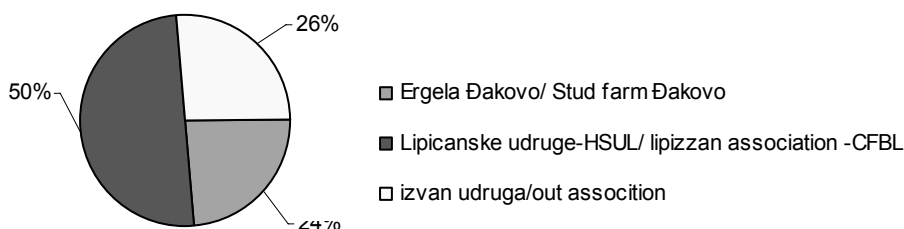
Graph 3. - REVIEW OF NUMERICAL STRENGTH OF LIPIZZAN OF INCOMPLETE ORIGIN (B – BOOK) ACCORDING TO YEAR (HSC, 2005)

Hrvatski lipicanski uzgoj dijeli se na uzgoj u *Državnoj ergeli lipicanaca - Đakovo* (24%) i *zemaljski uzgoj* (76%). Najveći udio zemaljskog uzgoja nalazi se pod okriljem HSUL-a (50%) kao krovne organizacije 12 udruga članica, dok se preostali udio (26%) nalazi u uzgoju samostalnih uzgajivača (grafikon 4). Povećavanjem matičnih stada pojedinih uzgajivača pojavljuje se interes istih o osnivanju privatnih lipicanskih ergela. Tako je u 2005. godini osnovana prva privatna ergela OPG Jazbec „*Ergela lipicanaca*“ u Ivanovcu kod Osijeka.

Grafikon 4. - OMJER BROJNOG STANJA LIPICANACA PREMA UZGOJIMA (HSC, 2005)

Graph 4. - A PART NUMERICAL STRENGTH OF LIPIZZAN HORSES ACCORDING TO BREEDING (HSC, 2005)

LITERATURA

1. B a b a n, M., I. M a n d i ć, M. Č a č i ć, T. R a s t i j a (2004): Središnji savez uzgajivača lipicanske pasmine konja u RH. 40. Znanstveni skup hrvatskih agronoma. Opatija.
2. Č a č i ć, M. (1998): Državna ergela lipicanaca u Đakovu. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Diplomski rad.
3. Č a č i ć, M. (2003): Fenotipske i genetske odlike lipicanaca u zemaljskom uzgoju Republike Hrvatske. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Magistarski rad.
4. Č a č i ć, M., P. C a p u t, A. Ivanković (2004): Tipiziranje mitohondrijske DNK nepriznatih lipicanskih rodova u zemaljskom uzgoju Republike Hrvatske. 40. Znanstveni skup hrvatskih agronoma. Opatija.
5. Č a č i ć, M., P. C a p u t, A. I v a n k o v i ć (2005): Typization of the mitochondrial DNA of non-recognized lipizzan female lines in the Republic of Croatia. *Agriculturae Conspectus Scientificus*. In press.
6. Hrvatski stočarski centar - HSC (2004): Godišnje izvješće 2003. – Konjogojstvo.
7. Hrvatski stočarski centar - HSC (2005): Godišnje izvješće 2004. – Konjogojstvo.
8. I l a n č i ć, D. (1975a): Nekadašnje ergele Slavonije i Srijema. I dio. *Stočarstvo*, 29, 85-100.
9. I l a n č i ć, D. (1975b): Nekadašnje ergele Slavonije i Srijema. II dio. *Stočarstvo*, 29, 169-190.
10. I l a n č i ć, D. (1979): Osnivanje i djelovanje pastuharnice u Dalmaciji. *Stočarstvo*, 33, (1-2), 43-49
11. S t e p h e n, G. M., C a r d i n g, N., J a m e s, J., F r a n e t i ć, A., H r a s t n i k, Z., G r a b a r e v i ć, Ž., S a l a m o n, D. (1993): Izvještaj međunarodne komisije nezavisnih promatrača i veterinarskih inspektora o uništavanju lipicanaca u Lipiku. str. 83-107, u: *Stradanja životinja u hrvatskom domovinskom ratu 1990.-1992.*, Veterinarski fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

THE REVIEW OF LIPIZZAN HORSE BREEDING IN THE REPUBLIC OF CROATIA 2004.

Summary

Breeding of lipizzan horses is the most organized horse breeding in the Republic of Croatia. On the subject of lipizzan horse in the whole Croatian horsebreeding the largest number of scientific researches has been conducted, which resulted with the large number of scientific and professional papers. In the last few years, an intensive development of horse driving sport caused big changes in the breeding of lipizzan horses. This changes are not present in only setting the breeding goals on the breeding of quality driving sport horses, but also in the philosophy that the breeders do not accent only the cultural and folkloral significance of lipizzan breed. In the recent years, the the inborn horses are objects of export because of the proved quality in the horse driving sport. Breeding of lipizzan horses is divided on the breeding of the State studfarm of lipizzan horses in Đakovo and country breeding which is through the breeding associations organized to the roof nacional organization The Croatian federation of breeding associations of lipizzan horses – Đakovo. The upgrowth of lippizzan horses is continuous through the years, and at the same time, important changes in the structure of the breeding are takingt place. A big disproportion is assessed in the gender ratio of the breeding horses and the representation of certain female lines. The breeders aim to pure blood breeding and procuration of quality horses to reach set breeding goal for the driving horse sport. A substantial lack of interest for the lipizzan horses of incomplete pedigree (B book) is also observed, despite of very good use abilities and lower buying price.

Key words: lipizzan horse, breeding organizational stage, Republic of Croatia, the structure of breeding, horse driving sport

Primljeno: 27. 3. 2006.